

УДК 373:005.5:37.091

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Міськевич Л.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх керівників навчальних закладів в системі вищої освіти. Описано особливості освітніх процесів у вітчизняних та зарубіжних університетах. Виділено відмінності підготовки в даних університетах. Проаналізовано досвід професійної підготовки фахівців в університетах Великої Британії, США, Канади, Польщі та Німеччини. Внесено пропозиції з метою підвищення рівня підготовки студентів.

Ключові слова: навчальний заклад, управлінець, майбутній керівник навчального закладу, підготовка майбутніх керівників, вища освіта.

Постановка проблеми. Питання підготовки майбутніх керівників навчальних закладів до професійної діяльності все більше стає предметом вивчення багатьох науковців. Це викликано вимогами ринку праці та трансформаційними процесами в освітній галузі. Впродовж навчання у ВУЗі студенти повинні оволодіти знаннями про технології управління та вміти їх реалізовувати у професійній діяльності. Проте, на даному етапі розвитку освіти в Україні спостерігається тенденція невідповідності отриманих знань і навичок реальним потребам посади керівника, молоді фахівці часто не спроможні виконувати постав-

лені перед ними обов'язки. Така тенденція свідчить про неефективну організацію підготовки майбутніх керівників навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування готовності студентів до професійної діяльності висвітлено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених: В. Алфімова, В. Береки, О. Біницької, Л. Васильченко, В. Вербицького, Р. Вдовиченка, В. Войчук, П. Горноста, Т. Зентнер, Л. Задорожної-Княгницької, О. Малихіна, У. Мюлер, В. А. Томас, Клачко, В. Ковальчука, Я. Коломінського, А. Кужельного, В. Пікельнаої, А. Светлорусова, Т. Сорочан,

В. Уліч, Є. Хрикова, А. Ханфт, Г. Шварц. Аналіз праць дозволяє зробити висновок, що система підготовки майбутніх керівників навчальних закладів зосереджується на поєднанні педагогічної та управлінської освіти та розвитку дослідницьких умінь.

Проте, не зважаючи на значну кількість публікацій з даної проблеми, не достатньо висвітленими питаннями залишаються: прийняття управлінських рішень, аналіз інформації, розвиток професійного потенціалу, планування та контролю, готовність фахівців до професійної діяльності, вплив на людей та ефективність роботи в колективі тощо. Як бачимо, потребують дослідження організаційні аспекти організації освітнього процесу у ВНЗ, які здійснюють підготовку майбутніх керівників навчальних закладів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень із цього питання, на даний час відсутні науково обґрунтовані та перевірені в практичній діяльності рекомендації для підготовки майбутніх керівників навчальних закладів в системі вищої освіти.

Метою статті є здійснення аналізу сучасного стану підготовки майбутніх керівників навчальних закладів в системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Ефективність діяльності будь-якої організації, в тому числі й освітньої залежить від професійності її керівника. Професія керівника навчального закладу в системі «людина-людина», перетворює спілкування з фактора, що супроводжує діяльність, в професійно значущу категорію. Керівник – не просто «старший педагог», він наділений функцією керування, адміністративними повноваженнями. В ідеальному варіанті він у педагогічному колективі стає одночасно й «лідером» і «менеджером» [7].

Проаналізуємо нормативно правову базу підготовки майбутніх керівників навчальних закладів. Головні напрямки підготовки майбутніх керівників у сфері освіти в Україні базуються на виконанні Закону України «Про вищу освіту», наказу Міністерства освіти України від 4 березня 1998 року № 86 «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» [2].

Майбутні керівники навчальних закладів повинні бути ознайомлені з нормативно-правовими засадами діяльності керівника навчального закладу, а саме: Законодавство України, що регулює діяльність керівника навчального закладу; функціональні обов'язки та структура управління навчальним закладом і посадові обов'язки керівників. Діяльність керівника освітнього закладу регулюється Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», наказами Міністерства освіти і науки України, постановами Кабінету Міністрів, указами Президента.

Освітньо-професійна програма магістерської підготовки майбутніх керівників установ та організацій у сфері освіти відповідає освітньо-кваліфікаційній характеристиці магістра специфічних категорій та складається з двох частин: освітньої та науково-дослідницької. Освітня частина

магістерської підготовки містить професійно-орієнтовану гуманітарну і соціально-економічну підготовки, а також природничо-наукову, професійну та практичну підготовки, які орієнтовані на поглиблене розуміння професійних проблем. Зміст підготовки майбутніх керівників установ та організацій у сфері освіти забезпечується науково-обґрунтованою системою дидактично- та методично оформленого навчального матеріалу і визначається освітньо-професійними програмами, в яких визначено нормативний та варіативний зміст навчання, встановлено вимоги до обсягу та рівня освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців із спеціальності «Управління навчальним закладом» [2].

Підготовка керівників підприємств, установ та організацій (у сфері освіти та виробничого навчання) за спеціалізацією «Управління навчальним закладом» зумовлена потребою нашої держави у фахівцях, що здійснюють роботу щодо проектування та оптимізації організаційної структури навчального закладу; керівництва його навчально-виховною та економічною діяльністю; контролю за виконанням запланованих завдань; формуванням кадрової політики навчального закладу та контингенту студентів [10]. Освітній процес підготовки майбутніх керівників навчальних закладів, здійснюється з врахуванням дидактичних особливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання та зорієнтований на формування освіченого, професійно розвиненого фахівця, здатного до самоосвіти та самовдосконалення, постійного оновлення знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін сучасного суспільства та вимог ринку праці. Не менш важливе місце у підготовці майбутніх керівників посідає практика, яка дозволяє використати набуті знання для формування необхідних професійних навичок, засвоїти елементи управлінського досвіду. Окрім того, практична підготовка студентів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми з даної спеціальності.

Важливе значення під час освітнього процесу посідає вміння педагога передати навчальний матеріал студентам. Адже структурно-композиційна побудова навчального процесу виражається: в умінні комплексного вирішення завдань виховання, навчання і розвитку; цілеспрямованого взаємозв'язку, взаємодії основних компонентів навчального процесу, орієнтації на здійснення студентами самостійної роботи [6].

Сутність нашої роботи полягає в аналізі сучасного стану підготовки майбутніх керівників навчальних закладів, студентів ОКР «Магістр» спеціалізації «Управління навчальними закладами» на прикладі освітніх установ України. Серед них:

– *Національний університет біоресурсів і природокористування України*. На гуманітарно-педагогічному факультеті, на кафедрі методики навчання та управління навчальними закладами здійснюється підготовка майбутніх керівників відбувається за рахунок засвоєння матеріалу з необхідних дисциплін, у вигляді лекцій, семінарських занять, та проводиться практика з метою закріплення матеріалу та отримання вмінь [12]. Студенти можуть обрати спеціалізацію «Керівник загальноосвітнього навчального закладу»,

«Керівник професійно-технічного навчального закладу» та «Керівник вищого навчального закладу» та вдосконалити свої навички на відповідних базах практики;

– *Київський університет імені Бориса Грінченка*, в Інституті суспільства на кафедрі управління [16] акцент робиться на засвоєнні адаптивного менеджменту, що дозволяє успішно керувати навчальним закладом в умовах обмеженості фінансових ресурсів, системної нестабільності; приймати рішення в умовах невизначеності. Програма підготовки магістрів передбачає розв'язання низки завдань: сутність і особливості управління навчально-виховним процесом у навчальному закладі, зміст менеджменту освіти як системи управління в ринкових умовах, особливості, роль та основи взаємодії керівника навчального закладу, як менеджера в умовах розвитку сучасних закладів освіти. Проводяться семінарські, практичні заняття, індивідуальна навчально-дослідницька та самостійна робота тощо [11];

– *Національний університет «Львівська політехніка»* на кафедрі психології, педагогіки і соціального управління. Програма підготовки магістра передбачає вивчення студентами необхідних навчальних дисциплін та проходження педагогічної практики (в процесі якої студент опановує основи педагогічної майстерності, уміння і навички самостійного ведення навчально-виховної і викладацької роботи) [14].

– *Міжрегіональна академія управління персоналом* на кафедрі професійної освіти та управління навчальним закладом підготовка майбутніх керівників поєднує в собі специфіку навчання адміністративного менеджменту і психолого-педагогічних дисциплін, дає право випускникам працювати як у галузі загального менеджменту, так і у галузі освіти – викладання, виховання, соціальної роботи тощо [5];

– *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. Зміст підготовки фахівців забезпечується науково-обґрунтованою системою дидактично та методично оформленого навчального матеріалу і визначається освітньо-професійними програмами, в яких визначено нормативний та варіативний зміст навчання. Окрім того, студенти проходять асистентську (управлінську) практику, яка дозволить використовувати набуті знання для формування необхідних професійних знань та умінь у практичній діяльності, засвоїти елементи управлінського досвіду [15].

Аналізуючи професійну підготовку фахівців управлінців за кордоном помічаємо певні відмінності. Так, в *Ольденбурзькому університеті імені Карла фон Осецького* здійснюється як за вимогами Болонського процесу, так і за змішаною програмою – програма, що включає вивчення певної частини матеріалу самостійно, іншої – під час заняття. В результаті, студент отримує цілісний навчальний досвід [1]. Під час навчання студенти використовують електронні ресурси, працюють в аудиторіях, та зміцнюють свої знання за допомогою різноманітних інтерактивних форм. Цей метод дає змогу використовувати електронну пошту, інтернет-конференції, диспути, обмін досвідом тощо. Таке навчання дає змогу отримати ряд функцій для підтримки індивідуального навчання, можливості цифрового

надання інформації, матеріалів і он-лайн ресурсів. Окрім того, в Університеті модулі навчання проводяться науковими експертами з різних галузевих дисциплін (організація виробництва, юриспруденція, педагогіка, інформатика) з різних освітніх установ країни. Головною умовою проходження таких модулів є розробка проектів, орієнтованих на практику, які пізніше можуть бути використані студентами в їхній майбутній професійній і науковій діяльності. Для кожного модуля студентам надаються спеціально розроблені навчальні матеріали, вивчення яких є необхідною передумовою для переходу до проектного етапу. При цьому вони користуються допомогою наукових експертів, тьюторів, а також фахівців з дидактики, що є науковими співробітниками університету [9]. Окрім того, в Ольденбурзькому університеті імені Карла фон Осецького до навчального процесу залучені провідні фахівці, які координують студентів під час складання проектів та допомагають їм під час вибору модулів. До освітнього процесу залучаються такі дисципліни, які містять матеріал, необхідний майбутнім керівникам у професійній діяльності, та під час яких студенти складають проект із можливістю подальшої їхньої реалізації.

У Великій Британії та США з кінця 80-х рр. намітилися нові тенденції розвитку вищої управлінської освіти у контексті підготовки майбутніх керівників, серед яких: розширення участі представників бізнесу в управлінні освітою, впровадження сучасних методів управління підготовкою керівників, що зумовлено використанням у сфері бізнесу інноваційних методів управління. Теорія і методи стратегічного управління фірмами застосовуються для визначення напрямів розвитку вищої управлінської освіти, вдосконалення процесів підготовки студентів в окремому ВНЗ, підвищення здатності його організаційної структури пристосовуватися до змін і вирішувати нові завдання. Американська освіта полягає не в самому процесі підготовки фахівців, а в його зосередженні на науковій основі, акценті на значенні наукових досліджень для формування креативної особистості менеджерів, що беруть до уваги потреби організацій [4].

Окрім того, в університетах Великої Британії, США, Канади студентам під час навчання пропонується проходження об'єднаних програм, які поєднують бізнес і менеджмент з предметними сферами – мовами, психологією, наукою, бухгалтерською справою тощо. Акцент робиться на пошукові, гнучкі, багатоваріантні, прогностичні, інтуїтивно-творчі, ціннісно обґрунтовані, соціально орієнтовані моделі під час навчання [4].

У вищих навчальних закладах Польщі під час підготовки майбутніх керівників у навчальній програмі до базових дисциплін програмного мінімуму належать математика, статистика, економіка та інформатика. Окрім того, значна увага акцентується на вивченні студентами психологічних (присутні психологічні курси) і педагогічних дисциплін. У професійній підготовці майбутнього керівника значне місце посідають традиційні лекції, практичні і лабораторні заняття. Найбільш поширеними методами для активізації студентів вважаються: моделювання, розв'язування проблемних ситуацій під час

занять, проведення ділових ігор, аналіз альтернатив, ситуаційні кейси. Також, в системі вищої освіти в Польщі спостерігається налагодження різних форм міжнародної співпраці, адаптація навчальних структур, що готують спеціалістів у галузі управління, до економіки з урахуванням змін у змісті навчання за рахунок актуалізації та впровадження нових навчальних програм, наближення змісту чинних навчальних програм до програм західних навчальних закладів, розширення обсягу використання сучасних методів навчання, навчання менеджерських дисциплін іноземними мовами, збільшення обсягу самостійної праці студента, впровадження акредитації [3].

Висновки і пропозиції. Підготовка майбутніх керівників у сфері освіти в Україні здійснюється з урахуванням Закону України «Про вищу освіту», наказу Міністерства освіти України від 4 березня 1998 року № 86 «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)». Сучасний стан підготовки майбутніх керівни-

ків навчальних закладів базується на освітньо-професійній програмі магістерської підготовки та складається з двох частин: освітньої та науково-дослідницької. Під час навчально-виховного процесу студенти отримують необхідний матеріал та закріплюють знання під час практичних занять. Здійснивши порівняльний аналіз підготовки майбутніх керівників навчальних закладів у вітчизняних та зарубіжних університетах спостерігаються схожі аспекти, а саме: значна увага приділяється вивченню іноземних мов, а також предметів з галузі інформатики і математичних методів обробки інформації. Проте, є необхідність запозичення досвіду з провідних країн світу, в напрямку активізації навчального процесу за рахунок розроблення студентами проектів, орієнтованих на практику, залучення провідних фахівців, для координації цього процесу; розширення участі представників бізнесу в процесі підготовки; та забезпечення міжнародного обміну студентами під час навчання.

Список літератури:

1. «Змішане навчання»: персоналізоване навчання кожного учня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prosvitcenter.org/uk/zmishane-navchannya/>.
2. Біницька О. П. Підготовка майбутніх керівників установ та організацій у сфері освіти у Великій Британії / О. П. Біницька. – С. 122-126.
3. Влодарка-Зола Л. Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Влодарка-Зола Л. – Київ, 2003. – 25 с.
4. Ельбрехт О. М. Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ельбрехт О. М. – Київ, 2010. – 46 с.
5. Кафедра професійної освіти та управління навчальним закладом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/institut-mizhnarodnih-vidnosin-ta-lingvistiki/kafedra-upravlinnya-navchalnim-zakladom.html>
6. Ковальчук В. Педагогічна майстерність викладача – основа його компетентності / Василь Ковальчук // Профтехосвіта. – 2011. – черв. № 6(30). – С. 22-34.
7. Ковальчук В. І. Проблеми управлінського лідерства в професійно-технічній освіті // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Вип. 11 / голов. ред. В. В. Олійник. – К.: Геопринт, 2009. – Ч. 1 – С. 101-111. (Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості у системі неперервної професійної освіти. 24 квітня 2009 р.»). – 369 с.
8. Королюк С. Модель розвитку управлінської культури керівника ЗНЗ / С. Королюк // Директор школи. – 2005. – № 41(377). – 6-9 с.
9. Куркчі Є. К. Організація навчання майбутніх керівників навчальних закладів в Університетах Німеччини [Електронний ресурс] / Є. К. Куркчі – Режим доступу до ресурсу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3DbaJpA3OugJ:irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Npdntu_pps_2013_1_56.pdf+%&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua
10. Положення про підготовку магістрів у Національному університеті біоресурсів і природокористування України [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u34/Polozh_pro_magister_roboty_2016.pdf
11. Робоча програма навчальної дисципліни «Управління навчальною та виховною діяльністю» [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://elibrary.kubg.edu.ua/8801/1/A_Panchenko_I_Lynova_NP_UNTVD_IS.pdf
12. Робочі програми, навчально-методичні комплекси та ЕНК <https://nubip.edu.ua/node/2556>
13. Светлорусова А. В. Професійна підготовка магістрів управління навчальним закладом на засадах рефлексивного підходу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Светлорусова А. В. – Київ, 2009. – 24 с.
14. Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://edu.lp.edu.ua/napryamy/818010020-upravlinnia-navchalnym-zakladom>
15. Спеціальність 8.18010020 Управління навчальним закладом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://udpu.org.ua/viewpage.php?page_id=541
16. Факультет інформаційних технологій та управління [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://fitu.kubg.edu.ua/pro-fakultet/kafedry/2016-06-16-07-24-49/mahistratura.html>

Миськевич Л.В.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

СОВРЕМЕННЫЙ СТАН ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье проанализировано современный стан подготовки будущих руководителей учебных заведений в системе высшего образования. Описаны особенности образовательных процессов в отечественных и зарубежных университетах. Выделены различия подготовки в данных университетах. Проанализированный опыт профессиональной подготовки специалистов в университетах Великобритании, США, Канады, Польши и Германии. Внесены предложения с целью повышения уровня подготовки студентов.

Ключевые слова: учебное заведение, руководитель, руководитель учебного заведения, подготовка будущих руководителей, высшее образование.

Miskevych L.V.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

CONTEMPORARY CONDITION OF THE PREPAREDNESS OF EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS FUTURE MANAGERS AT HIGHER EDUCATION SYSTEM

Summary

Contemporary condition of the preparedness of educational establishments future managers at higher education system is analyzed in this paper. It is described the features of the educational processes in domestic and foreign universities. It is highlighted the differences in training in these universities. It is analyzed the experience of professional preparedness of managers in universities of Great Britain, USA, Canada, Poland and Germany. Proposals have been made to improve the level of students' training.

Keywords: educational establishment, manager, educational establishment manager, future managers preparedness, higher education.